

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 1
2025**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 155.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; 363-1104; 3613-734/лок. 1620 и 1104

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

- 1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда**
- 2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2025. години**
- 3. Преглед садржаја нових бројева часописа**
- 4. Преглед старих публикација**
- 5. Преглед нових књига**
- 6. Листа најчитанијих књига**

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Замбији, Јасне Зрновић, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Сједињеним Мексичким Државама, Татјане Цонић, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Маршалова Острва, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Токију, Александре Ковач, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Одлука о проглашењу Дана жалости на територији Републике Србије поводом смрти трагично настрадалих грађана Црне Горе у пуцњави на Цетињу, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2025

Одлука о изменама Одлуке о образовању Националног координационог тела за борбу против ширења оружја за масовно уништење за период од 2021. до 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Одлука о проглашењу Дана жалости поводом смрти и страдања грађана због пожара у Дому за смештај одраслих и старијих „Ивановић” у Београду (градска општина Барајево), Службени гласник Републике Србије бр. 6/2025

Одлуке о избору судије, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Одлуке о избору јавног тужиоца, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Исправка Одлуке о избору судија поротника, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Правилник о листи категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања и доступности за област правосуђа у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Правилник о управи у јавном тужилаштву, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Решење о постављењу вршиоца дужности заменика директора Управе за заједничке послове републичких органа, Игора Николића, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Оливере Дурлевић, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о висини посебне накнаде за подстицај повлашћених произвођача електричне енергије у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Уредба о утврђивању Плана званичне статистике за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Уредба о изменама Уредбе о буџетском рачуноводству, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Уредба о утврђивању Програма подршке унапређењу развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе) за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Уредба о допунама Уредбе о коефицијентима за обрачун и исплату плата запослених у јавним службама, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Уредба о условима и начину спровођења субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Уредба о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Уредба о утврђивању Програма доделе бесповратних средстава за куповину сеоске куће са окућницом на територији Републике Србије за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Уредба о утврђивању Програма доделе бесповратних средстава за куповину минибусева за потребе превоза сеоског становништва на територији Републике Србије за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Уредба о проглашењу Споменика природе „Кањон реке Вучјанке”, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Одлука о оснивању Координационог тела за усмеравање рада у циљу обезбеђивања сигурног снабдевања нафтом и гасом Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2025

Одлука о образовању Координационог тела за развој Централног информационог система за спровођење поступка обједињене процедуре електронским путем (ЦЕОП), Е-простора и електронске књиге инспекције, електронског грађевинског дневника и електронске грађевинске књиге, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Одлука о образовању Одбора за организацију четвртог међународног сајма вина „Винска визија Отворени Балкан”, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Одлука о образовању Радне групе за израду Предлога уредбе о обавезној садржини одлука јединица локалне самоуправе, начину избора Националног управљача, поступку и критеријумима за избор Националног управљача, правима и обавезама Националног управљача, правима и обавезама јединица локалне самоуправе по извршеном избору Националног управљача, као и другим питањима од значаја за управљање једном или више комуналних делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Одлука о изменама Методологије за одређивање цене приступа систему за транспорт нафте нафтоводима и деривата нафте продуктоводима, Службени гласник Републике Србије бр. 6/2025

Одлука о образовању Радне групе за имплементацију циљева Декларације из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Одлука о накнадама за рад председника и чланова Програмског савета и чланова сталних програмских комисија националне академије за јавну управу, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Правилник о изменама Правилника о садржини, врсти података и начину вођења регистра произвођача алкохолних пића и кафе, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Правилник о евиденцијама некатегорисаних угоститељских објеката за смештај, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Правилник о извештавању пружаоца услуга повезаних с дигиталним токенима, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Правилник о начину коришћења радио-станица које користе домаћи и страни ваздухоплови, локомотиве, бродови и друга пловила, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта и радилишта, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2025

Правилник о изменама Правилника о евиденцијама које воде железнички превозник и управљач железничке инфраструктуре, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Правилник о изменама и допуни Правилника о условима које морају да испуњавају пружаоци услуга у ваздушној пловидби, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о прегледима опреме под притиском током века употребе, Службени гласник Републике Србије бр. 7/2025

Правилник о измени Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Правилник о измени Правилника о квалитету семена пољопривредног биља, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Правилник о обрачуну просечне veleпродајне цене деривата нафте EVRO DIZEL и EVRO PREMIUM BMB 95, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Правилник о изменама Правилника о изгледу и садржини обрасца захтева за издавање и продужење рока важења лиценце за превоз, обрасцима лиценце за превоз и начину стављања на увид јавности информације о издатим и одузетим лиценцама за превоз, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Правилник о садржини и изгледу ознаке забране рада на привременим или покретним градилиштима, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Правилник о престанку важења одређених правилника, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима за обављање ваздушног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025–2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Списак овлашћених контролних организација за обављање послова контроле и сертификације у органској производњи за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о додели бесповратних средстава микро и малим привредним друштвима и предузетницима за субвенционисање трошкова за набавку основних или обртних средстава у 2025. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2025

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о изменама и допунама Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2025

Одлука о трошковима рехабилитације корисника пензија и цени смештаја пратиоца, по установама, по дану боравка, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2025

Одлука о допунама Одлуке о утврђивању Програма за решавање вишка запослених у поступку приватизације, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Правилник о уговарању здравствене заштите из обавезног здравственог осигурања са даваоцима здравствених услуга за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2025

Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на висини, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Правилник о начину вођења и роковима чувања евиденција у области безбедности и здравља на раду, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2025

Правилник о допуни Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Наредба о предузимању мера за спречавање уношења заразне болести слинавка и шап – Foot and mouth disease у Републику Србију, Службени гласник Републике Србије бр. 6/2025

Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период 2025–2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 6/2025

Акциони план за период 2025–2026. године за спровођење Стратегије за стварање подстицајног окружења за развој цивилног друштва у Републици Србији за период 2022–2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 6/2025

Листа лекова који се издају без лекарског рецепта и који се могу рекламирати у средствима јавног информисања, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о поступку и критеријумима за доделу буџетских средстава Покрајинског секретаријата за здравство за изградњу, одржавање и опремање здравствених установа чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. /2025

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о измени и допуни Одлуке о утврђивању Музеја ваздухопловства у Београду за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Решење о додели националног спортског признања, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о измени Правилника о школском календару за основне школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2024/2025. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2025

Правилник о измени Правилника о школском календару за средње школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2024/2025. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2025

Правилник о условима за суфинансирање учешћа на научним скуповима у иностранству, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2025

Правилник о условима за суфинансирање организовања научних и стручних скупова, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2025

Правилник о критеријумима за финансирање иновативних пројеката у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2025

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за децембар 2024. године, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2025

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за новембар 2024. године, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Усклађени динарски износ из члана 13. став 3. Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање годишњим индексом потрошачких цена у 2024. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

Усклађени динарски износи акциза из члана 9. ст. 1. и 5, члана 12а, члана 14, члана 14а став 2. тачка б), члана 14б, члана 40а став 1. тач. 10) и 11), члана 40г, члана 40о став 1. и члана 40х став 1. Закона о акцизама годишњим индексом потрошачких цена у 2024. години, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2025

Усклађени динарски неопорезиви износи пореза на доходак грађана из члана 9. став 1. тач. 9), 12), 13), 29), 30) и 31), члана 12б ст. 1. и 2, члана 18. став 1. тач. 1), 2), 5), 7), 8), 9) и 9а), члана 21а став 2, члана 83. став 4. тачка 1) и члана 85. став 1. тачка 11) Закона о порезу на доходак грађана годишњим индексом потрошачких цена у 2024. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2025

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2025. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН СУДСКЕ ПРАКСЕ ПРИВРЕДНИХ СУДОВА
2.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

ПРОПИСИ У ПРАКСИ

Недостаци у понудама и дозвољене допуне понуда у поступку јавне набавке

- ▶ Исправа као доказно средство у управном поступку
- ▶ Наставак и застој грађанских поступака – први део
- ▶ Правне последице осуде
- ▶ Радни однос на одређено време као модалитет флексибилног облика рада
- ▶ СМС поруке претње са становишта форензичке лингвистике
- ▶ Новине које се односе на закључивање уговора о зајму
- ▶ Делимичне измене и допуне Кривичног законика
- ▶ Заштита забране дискриминације прекршајним санкцијама у Србији и Црној Гори
- ▶ Организовање наставе за ученике на дужем кућном и болничком лечењу

У овом броју...

ЈАВНЕ НАБАВКЕ И БУЏЕТИ

- 4 Недостаци у понудама и дозвољене допуне понуда у поступку јавне набавке

УПРАВНО ПРАВО

- 12 Исправа као доказно средство у управном поступку

ГРАЂАНСКО ПРАВО

- 17 Новине које се односе на закључивање уговора о зајму
21 Наставак и застој грађанских поступака – први део

КРИВИЧНО И ПРЕКРШАЈНО ПРАВО

- 34 Делимичне измене и допуне Кривичног законика
36 Правне последице осуде
42 Заштита забране дискриминације прекршајним санкцијама у Србији и Црној Гори

РАДНО ПРАВО

- 52 Радни однос на одређено време као модалитет флексибилног облика рада

УНАКРСНИ ПОГЛЕД

- 59 Организовање наставе за ученике на дужем кућном и болничком лечењу

РУБРИКЕ

- 65 Портал читалаца
68 Календар важења правних аката
69 Кад језик пресуди: СМС поруке претње са становишта форензичке лингвистике
77 Поводом Међународног дана заштите података
87 Преглед прописа донетих између два броја

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Изразећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавшавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издвајамо:

1. Анри Бергзон: О души и телу: Београд, 1920.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

SAVEDNO IZVRŠNO VECE
CENTRO ZA INFORMACIONU DELATNOST
Lrv br. 333
SIGN

О ДУШИ И ТЕЛУ

ПРЕВЕО И ПРЕДГОВОР НАПИСАО
Др. НИКОЛА М. ПОПОВИЋ

PONIŠTENNO

ИЗДАЊЕ С. Б. ЦВИЈАНОВИЋА — БЕОГРАД
1920

PONIŠTENNO

Сени свога друга

МИЛАНА Ј. ВАНЛИЋА

суплента и студента филозофије Универзитета у Берлину који је као поднаредник I. пеш. пука II. позива погинуо на Врановици (околина Гор. Милановца) 21. новембра 1915. год., — посвећује

Преводацац.

ДУША И ТЕЛО

ДУША И ТЕЛО

Наслов овога предавања је „душа и тело“, то ће рећи материја и дух, то јест све што постоји па чак, ако је веровати једној филозофији о којој ћемо одмах говорити, и нешто што не би постојало. Но умирите се. Није наша намера да боље расветлимо природу материје, нити природу ~~духа~~. Могу се две ствари разликовати једна од друге и могу се донекле одредити њихови односи, а да се ипак не упозна природа ниједне од њих. / Мени је у овоме тренутку немогуће да се упознам са свима личностима које ме окружују; међутим ја се разликујем од њих и видим такође који положај оне заузимају према мени. То исто важи за душу и тело; дефинисати суштину једног и другог било би предузеће које би нас далеко одвело; много је лакше сазнати оно што их спаја и оно што их одваја, јер и ово спајање и ово одвајање јесу чињенице искуства.

Пре свега шта каже о томе непосредно, наивно искуство обичнога разума? Сваки од нас јесте једно тело које подлежи истим законима који важе за све друге делове материје. Ако га гурнемо оно иде напред, ако га повучемо оно се одбија у натраг; ако га подигнемо па пустимо, оно пада.

Али поред ових покрета, који су механички изазвани каквим спољним узроком, има и других који по изгледу долазе изнутра и који се од оних првих разликују тиме што се не могу предвидети: они се зову „вољни покрети.“ Шта је њихов узрок? Њихов је узрок оно, што сваки од нас означаје речју „ја“. Па шта је ово ја? То је нешто што, с правом или не, изгледа да у свему премаша тело које је с њим спојено, превазилазећи га у простору као и у времену. Најпре у простору, јер докле тело свакога од нас престаје са одређеним границама које га окружавају, дотле наша моћ перцепције, а нарочито гледања, зрачи далеко изван нашега тела: ми идемо до звезда. Затим у времену, јер је тело материја, материја је у садашњости, па ако је истина да прошлост оставља у њој трагове, онда су то трагови прошлости само за једну свест која их опажа и која оно што опажа интерпретира на светлости онога чега се сећа: битна функција свести јесте да задржи ову прошлост, да је намотава постепено у колико се време одмотава и да с њим припреми једну будућност чијем стварању припомаже. Чак, вољни акт, о коме смо мало час говорили, није ништа друго до скуп покрета које су изазвала ранија искуства, а које упућује једним новим правцем ова свесна сила чија се улога, изгледа, састоји баш у томе, да унесе у свет нешто ново. Да, она ствара нешто

ново изван себе, јер она оцртава у простору покрете неочекиване, покрете који се не могу предвидети. Исто тако она ствара нешто ново у себи самој, јер вољна акција реагира на онога који њу хоће, преиначава у извесној мери карактер из којег произилази и, као неким чудом, врши ово стварање себе собом које и јесте, како изгледа, права садржина људскога живота. Дакле, резимирајући све, излази: да, поред тела, које је конфинирано у садашњи тренутак времена и ограничено на место које заузима у простору, које се, и у простору и у времену, понаша као аутомат и реагира механички на спољне утицаје, ми појмимо још нешто што се протеже много даље од тела у простору, нешто што траје у времену и што у простору и времену изазива или намеће телу покрете, не аутоматске и предвиђене, већ слободне, који се не могу предвидети! Ово нешто што превазилази тело са свију страна и ~~ниче~~ ствара акте, стварајући поново ~~само~~ себе, то је наше „ја“, то је „душа“, то је дух, ~~дух који је управо~~ једна снага која може извући из себе више него што садржи, вратити више него што прима, дати више него што има. Ето шта ми верујемо да видимо. Такав је спољашњи изглед.

Рећи ће нам се: „Врло добро, али то само тако изгледа. Посматрајте пажљивије. Чујте шта вели наука. Пре свега, сами ћете увидети да ова „душа“ никада не дејствује

без тела. Њено тело прати је од рођења до смрти, па и кад предпоставимо да је она стварно различна од тела, ипак све се догађа као да је она за тело нераздвојно везана. Ваша свест изчезава ако удишете хлороформа; а појачава се ако унесете у себе алкохола или кафе. Једно лако тровање може већ да изазове доста дубоке поремећаје интелигенције, осећања и воље; трајно тровање пак, какво обично наступа после извесних заразних болести, производи лудило. И ако је истина да се при аутопсији не налазе увек повреде у мозгу код полуделих, ипак се оне често пута констатују; а где нема видљивих повреда, несумњиво да је нека хемијска промена у ткањима проузроковала болест. Шта више наука локализује на извесним одређеним вијугама у мозгу извесне одређене функције духа, као на пример моћ извођења вољних покрета, о којима је мало пре било речи. Повреде те и те тачке у роландовој зони, између чеоне и темене кришке, повлаче за собом губитак покрета руке, ноге, лица, језика. Чак се и памћење, које ви сматрате као основну функцију духа, могло делимиче локализовати: у дну треће леве чеоне вијуге смештено је сећање покрета за артикулацију говора; у пределу који обухвата прву и другу леву слепоочну вијугу налази се памћење акустичких речи; у задњем делу друге леве темене вијуге распоређене су визуелне слике речи и писмена и т. д. По-

ђимо даље. Ви велите да душа премаша и у простору и у времену тело за које је везана. Посматрајмо прво како ствар стоји са простором. Истина је да вид и слух иду изван граница тела; али зашто? Зато што су треперења која су дошла из даљине надражила око и ухо и пренела се на мозак; ту, у мозгу, надражај је постао осећајем слуха и вида. Перцепција је, дакле, у унутрашњости тела, она не прелази простор. Пређимо на време. Ви сматрате да дух обухвата прошлост, док је тело, међутим, заточеник садашности која се непрекидно обнавља. Али ми се сећамо прошлости само зато, што наше тело чува њен траг који је још присутан. Утисци, које изазивају објекти у мозгу, остају ту као слике на осетљивој плочи или као фонограми на фонографском котуру; и као год што котур понавља мелодију кад се апарат пусти да ради, исто тако мозак понавља сећање када се потребни потрес произведе у тачки у којој се налази траг од утиска. Дакле, ни у времену, ни у простору „душа“ не прелази изван тела..... Али постоји ли стварно „нека душа“ различна од тела? Ми смо видели малочас, да се у мозгу непрестано дешавају промене, или тачније говорећи, нова размештања и разгруписавања молекула и атома. Нека од ових размештања јављају се у свести као осећаји, нека као сећање; а нека, без сумње, одговарају свима интелектуалним, емоционал-

ним и вољним чињеницама: свест се надовезује на њих као нека фосфорна светлост; она је слична оном светлом трагу који се оцртава за жигицом кад је у мраку креснемо дуж зида. Ова фосфорна светлост обасјавајући, тако рећи, саму себе, ствара чудновате обмане у унутрашњој оптици; на тај начин наша свест уображава да мења, управља и производи покрете из којих у ствари она сама произилази; у томе се састоји и веровање у слободу воље. У истини, кад би смо могли да гледамо кроз лобању шта се дешава у мозгу који ради, кад би смо располагали за то унутрашње посматрање инструментима који увеличавају милион-милиона пута више него најсавршенији наш микроскоп, кад бисмо тако пратили игру молекула, атома и електрона из којих се састоји možдана кора, и кад би опет, поред тога, имали таблицу подударности између церебралнога и духовнога т. ј. речник, који би нам омогућио да преведемо сваку фигуру те игре на језик мишљења и осећања, ми би смо знали исто тако као и тако звана „душа“ све оно што она мисли, осећа и хоће, све оно што она верује да ради слободно и онда кад то ради механички. Ми бисмо знали чак много боље него она, јер ова тако звана свесна „душа“ осветљава само извештан мали део те интрацеребралне игре, она је само један скуп лутајућих пламенова који се лепршају изнад ових или оних одређених група атома,

докле би ми пратили сва груписања свију атома, у целој интрацеребралној игри. Ваша „свесна душа“ јесте у најбољем случају један ефекат који опажа ефекте: а ми, ми би смо могли видети и ефекте и узроке.“

Ето шта се по кадшто говори у име науке. Али очевидно је, зар не, да, ако се назива научним оно што је посматрано или оно што се може посматрати, што је показано или се може показати, онда једна теорија, као ова што је описасмо, нема ничега научнога, пошто према данашњем стању науке ми не видимо да се она може проверити. Наводи се истина да закон о одржању енергије не допушта да се ма и најмањи део силе или кретања произведе у васиони и да, ако се ствари неби дешавале механички, као што мало пре рекосмо, ако би посредовала нека активна воља ради извођења спонтаних промена, онда би закон одржања енергије био повређен. Али овако размишљати значи баш одобрити оно што је у питању; јер закон одржања енергије, као сви физички закони, јесте само резултат посматрања физичких појава; он изражава оно што бива на једном пољу, за које није нико никада тврдио да је на њему било случаја избора или слободе; а питање и јесте у томе да се зна, да ли се тај закон потврђује и у оним случајевима у којима свест (која је, најзад, само једна моћ посматрања и која експериментише на свој начин) осећа овај слободни активитет. Све

што је непосредно дато чулима или свести, све што је објекат искуства, било спољашњег било унутрашњег, мора се сматрати за реално докле год се не докаже његова привидност. Дакле, несумњиво је, да се ми осећамо слободни, да је то наш непосредни утисак. Они који сматрају да је ово осећање илузорно обавезани су да то и докажу. Али они то не чине, већ сасвим произвољно проширују и на вољне радње један закон који важи само за случајеве са којима воља нема никаква посла. У осталом, сасвим је могуће да, ако је ова воља способна да произведе енергију, сав квантитет те произведене енергије буде и сувише слаб, да би га наши инструменти мерења могли осетити. Ипак, зато, његово дејство могло би бити огромно, као што је дејство варнице која баца у ваздух барутану. Ја не могу улазити дубље у испитивање овога питања. Довољно је да кажем да, ако посматрамо механизам вољнога покрета за себе, функционисање нервних система у опште, сам живот најзад у његовој суштини, долазимо до закључка да се стални посао свести, почев од њених најпростијих појава у најпримитивнијим облицима живота, састоји у томе, да искористи за своје циљеве физички механизам или шта више да обиђе закон о одржању енергије, добијајући од материје једну све то интензивнију производњу експлозива који се све корисније могу употребити. Тада је довољна само једна бескрајно слаба

акција, као што је покрет прста који, притискујући без напора обарач на пиштољу, ослобађа кад ми желимо у одређеном правцу највећу могућу количину нагомилане енергије. Гликоген у мишићима јесте у ствари прави експлозив, помоћу њега се изводи вољни покрет; производити и употребљавати експлозиве ове врсте изгледа да је стални и битни задатак живота, почев од његове прве појаве у масама протоплазме које се могу по вољи преображавати, па све до његовог потпуног развића у организмима способним за слободну акцију. Али, још једном, ја се нећу задржавати на овоме питању којим сам се опширно позабавио на другоме месту. Ја, дакле, затварам парантезу коју сам могао и не отварати, враћам се на оно што сам казао у почетку: да је немогуће назвати научном једну тезу, која је нити доказана нити искуство наметнута. — Шта нам у ствари вели искуство? Оно нам показује да је живот душе, или ако хоћете, живот свести везан за живот тела, да међу њима постоји солидарност, — ништа више. Но то није нико никад ни спорио, међутим је далеко од тога учење да оно што је мождано јесте еквивалентно са свесним и да би се могло у мозгу читати све што бива у свести која му одговара. Једна хаљина зависи од клина о који је окачена; она пада ако се клин истргне; нија се ако се клин покрене; цепа се, раздире се ако је клин сувише оштар

отуда не излази да сваки део клина одговара извесном делу на хаљини, нити да је клин еквивалент хаљине; још мање из тога излази да су клин и хаљина једно исто. Тако је и свест неоспорно окачена о један мозак, али из тога никако не излази да се у мозгу одсликава свака појединост свести, нити да је свест функција мозга. Све што нам посматрање, искуство, па дакле и наука допуштају да тврдимо то је, да постоји извештан однос између мозга и свести.

Који је тај однос? Ах, овде се можемо запитати, да ли је филозофија дала оно што се од ње с правом очекује! Филозофији припада дужност да испитује живот душе у свима његовим појавама. Извежбан у управљању унутрашњег посматрања, филозоф би морао да сиђе у унутрашњост самога себе, затим пењући се ка површини, да прати постепено кретање којим се свест развлачи, шири, спрема да се развије у простору. Присуствујући тако овој постепеној материјализацији, прислушкујући поступке којима се свест испољава, он би добио бар једну нејасну интуицију о томе, шта може бити то уношење духа у материју, та релација тела према души. То би несумњиво био тек први зрачак, ништа више. Али овај би нам зрачак дозволио већ да се оријентишемо међу безбројним чињеницама којима располажу психологија и патологија. Ове чињенице, са своје стране, исправљајући и допуњујући унутрашње искуство у

ономе у чему би оно било недовољно и непотпуно, поправиле би методу самопосматрања. Тако би ми, помоћу једног низа кретања између два центра посматрања, једнога који је унутра, и другог који је с поља, добили једно све приближније решење проблема — никада савршено, као што често претендује метафизичар, али свакако такво да се стално може усавршавати, као што је случај са решењима у науци. Истина је да би изнутра морао доћи први подстицај, ми би смо од унутрашњег виђења потражили главно објашњење, али зато би проблем остао оно што треба да је, један проблем филозофије.

Али метафизичар не силази лако са висина у којима се радо бави. Платон га је позвао да се окрене свету идеја. Ту се он радо настањује, општећи са чистим појмовима, наводећи их на узајамне уступке, мирећи их како кад може једне са другима, вежбајући се у овој отменој средини у научњачкој дипломатији. Он се устеже да ступи у додир са посебним чињеницама, ма какве оне биле, а најмање са таквима, као што су умне болести, на пример, јер: он би се бојао да не упрља руке. Једном речи, ону теорију коју је наука овде с правом очекивала од филозофије, — теорију гипку која би се могла усавршавати, изведену из скупа познатих чињеница — филозофија јој није хтела, или није умела дати.

Тада, сасвим природно, научњак је рекао сам себи: „пошто филозоф не тражи од мене, на основу чињеница и разлога, да ограничим на неки одређени начин и у неким одређеним тачкама узајамност између умног и церебралног живота, ја ћу провизорно радити као да је њихова узајамност савршена и као да међу њима постоји једнакост или чак идентитет. Ја, као физиолог, са методама којима располажем, — методама посматрања и експериментисања чисто спољашњим — видим само мозак и имам посла само с мозгом; ја ћу дакле поступити као да мишљење није ништа друго до ли једна функција мозга; тако ћу ићи напред са све већом одважношћу, имајући све више изгледа да одем далеко напред. Кад човек не познаје границе свога права, почиње радити као да право нема граница, сматрајући да ће увек имати времена да се заустави.“ Ето шта је себи рекао научар; он би при томе и остао да је могао да мимоиђе филозофију.

Али без филозофије се не може. И очекујући да му филозофи прибаве теорију zgodну, која би се могла подешавати према нашем спољашњем и унутрашњем искуству, а каква би науци била потребна, природно је, што је научар примио из руку старе метафизике сасвим готову доктрину израђену до ситница, а која се најбоље подударила са методом, која њему најкорисније служи. Он међутим и није могао да бира.

Једина прецизна хипотеза коју нам је метафизика последња три столећа завештала по овој ствари и јесте управо хипотеза строгог паралелизма између душе и тела, тако да душа преводи оно што тело ради и тело преводи оно што душа чини, и ни тело и душа изражавају свако на свој начин, као преводи истога текста на разним језицима, нешто што није ни дух ни тело. Како је филозофија XVII столећа дошла до ове хипотезе? Очеvidно не на основу анатомије и физиологије мозга, јер су те науке онда једва и постојале; нити пак на основу дубљег испитивања нормалног психолошког живота и душевних болести. Не, ова је хипотеза била сасвим природно изведена из општих принципа једне метафизике који су, бар великим делом, били схваћени тако, да би наде модерне физике оживеле и ојачале. Проналасци ренесанса, нарочито проналасци Кеплера и Галилеја, указали су на могућност, да се проблеми астрономије и физике сведу на проблеме механике. Отуда и идеја, да би и целокупни материјални универзум, органски и неоргански, могао бити једна огромна машина која подлежи законима математике. Од тада су жива тела у опште, а нарочито тело човека, увршћена у машину као што се умећу точкови у механизам једног сата: нико од нас не може чинити ништа што није унапред детерминирано, и што се не би могло математички израчунати. Отуда би човекова

душа била неспособна да ствара. Кад би она постојала, њена сукцесивна стања ограничавала би се на то, да преводе на језик мишљења и осећања оно исто што њено тело изражава као простор и као кретање. Декарт, до душе, није ишао тако далеко: имајући дубок смисао за стварност, он је више волео, ма и по цену да изгледа недоследан, — да остави и за слободну вољу једно место у свету. Али и ако је са Спинозом и Лајбницом ишчезло ово ограничење, јер га је збрисала логичност њихових система, и ако су ова два филозофа формулисала потпуно тачно хипотезу једног паралелизма између стања тела и стања душе, они су се бәр уздржали да душу начине једним простим одблеском тела; они су могли исто тако рећи и да је тело одблесак душе. Но они су припремили путеве ка једном умереном, суженом картезијанизму, по коме би свесни живот био само једна страна церебралнога живота, свдећи тако звану „душу“ на скуп ових нарочитих церебралних појава уз које придлази свест као нека фосфорна светлост. И заиста ми можемо кроз цело XVIII столеће показати траг овог постепеног упрошћавања картезијанске метафизике. Али у колико се она више сужава, у толико се све више упија у физиологију која, природно, налази у њој једну врло подесну филозофију, способну да јој улије оно поверење у саму себе, које јој је тако потребно. Тако су филозофи као

Ламетри, Хелвецијус, Шарл Боне, Кабанис, чије су везе са картезијанизмом добро познате, дали науци XIX столећа оно што је она могла најбоље искористити од метафизике XVII столећа. Дакле, што су научари који данас, филозофирају о односу психичкога према физичкоме пришли хипотези паралелизма, то је сасвим разумљиво: метафизичари им нису прибавили ништа друго. Што они чак претпостављају доктрину паралелизма свима осталим доктринама које би се могле добити истом методом априорног конструисања, ја и то допуштам: они у овој филозофији налазе један подстицај да иду напред. Али кад неко од научара дође, па нам каже, да нам баш наука и искуство показују један потпун и несумњив паралелизам између можданог и свесног живота, о не! ми га морамо зауставити и одговорити му: ви научари, ви несумњиво можете подржавати ову тезу, као што је подржава метафизичар, али онда из вас не говори научар, већ метафизичар. Ви нам само враћате оно што смо ми вама позајмили. Доктрина коју ви нама износите, позната је нама; она је из наше радионице; ми, филозофи, смо је израдили; то је једна стара, врло стара роба. Она, услед тога, свакако нема мању вредност; али тиме не постаје и боља. Дајте је онакву каква је она у ствари, а не протурајте је као резултат науке, као једну теорију израђену на основу стварних чињеница и способну

да се према њима усавршава, као једну доктрину која је, чак пре постанка наше физиологије и наше психологије могла добити савршен и дефинитиван облик, по чему се и познаје метафизичка конструкција.

Да ли онда да покушамо формулисати однос душевног активитета према активитету мозга онако, какав би тај однос изгледао кад би се одбацила свака унапред утврђена идеја, и кад би се водило рачуна само о чињеницама непосредно познатим? Једна формула ове врсте, нужно провизорна, могла би бити само, више мање вероватна. Али вероватноћа моћи ће бар да се увећава и формула ће постојати све тачнија у колико се повећава познавање чињеница.

Ја ћу вам рећи да ме је пажљиво испитивање свесног живота духа и његовог физиолошког пратиоца довело до веровања, да је обичан здрав разум у праву и да човекова свест мора садржати бескрајно много више, него мозак који јој одговара. Ево у главном закључка до којег сам дошао.¹⁾ Онај ко би могао загледати у унутрашњост једнога мозга кад је он у потпуној акцији, пратити покрете атома и протумачити све шта они чине, тај би без сумње знао нешто о ономе што се дешава у духу, али то би ипак било мало. Он би

---

¹⁾ Детаљније о томе види нашу књигу: *La matière et mémoire*. Paris 1896., нарочито II и III главу.

сасвим лепо познао оно што се може изразити жестовима, положајима и покретима тела, оно што се од акције у извођењу или само постајању садржи у стању душе: остатак би му се измакао. Према мислима и осећањима која се развијају у свести, он би био у положају гледаоца који јасно види све шта глумци раде на бини, али који не чује ни речи од онога што они говоре. Без сумње, радње глумаца, њихови жестови и њихово држање имају свога смисла у комаду који се игра, те, ако ми познајемо текст, моћи ћемо готово предвидети покрете; али обрнуто не важи: познавање жестова врло нас мало обавештава о комаду, јер у комедији има још много чега више осим покрета којима се она изводи. Дакле, ја мислим, ако би наша наука можданог механизма била савршена, а тако исто савршена и наша психологија, ми бисмо могли погодити шта се дешава у мозгу за једно одређено стање душе; али обрнута операција била би немогућа, јер ми бисмо за једно исто стање мозга имали да бирамо између врло много различитих стања душе, подједнако подесних.¹⁾ Ја не велим, запамтите добро, да једно *ма које* стање душе може одговарати једноме датоме можданоме

---

1) Осим тога ова стања била би престављена само нејасно и приближно, пошто је свако одређено стање душе сваке одређене личности у своме споју нешто сасвим ново, те непредвиђено.

стању: ако положите оквир, ви нећете моћи у њ ставити ма коју слику; нешто на слици зависи од оквира, пошто он унапред одбацује све оне слике које немају исти облик и исту димензију: само ако су исти и облик и димензија, слика ће ући у оквир. Тако је и са мозгом и свешћу. Ако релативно просте радње: гестови, положаји, покрети, на које би се свело неко сложено стање душе, јесу управо оне које припрема мозак, онда ће се свесно стање моћи утиснути тачно у стање мозга; али постоји једна маса различитих слика, за које би тако исто био подесан овај оквир; те према томе, мозак не одређује мисао. Мисао је, дакле, бар великим делом, независна од мозга.

На основу испитивања чињеница моћи ће се са све већом тачношћу описати овај особени изглед свеснога живота који је, по нашем мишљењу, једини оцртан у можданоме активитету. А кад је у питању перцепција или осећање? Наше тело, уметнуто међу материјалне објекте, добија надражаје на које треба да одговори подесним покретима; ове покрете припрема мозак и цео цереброспинални систем у опште; али перцепција је нешто сасвим друго.¹⁾ Кад је пак у питању воља? Тело изводи вољне покрете помоћу извесних механизма, смештених у самоме нервном систему, који чекају само на један знак, па да се пусте у саобраћај;

---

1) Види о томе: *Matière et mémoire*, глава I.

мозак је оно место одакле полази знак, па чак и то пуштање у саобраћај. Роландова зона, где се локализује вољни покрет, може се у истини поредити са оним местом на скретници са којег чиновник баца воз који долази на овај или онај колосек; то је једна врста комутатора помоћу којег се један дати спољни надражај може ставити у везу са једним моторним диспозитивом; али поред органа за кретање и органа за бирање постоји друга ствар, постоји сам, избор. — А кад је најзад у питању мишљење? Кадгод мислимо ретко је да не говоримо у себи: јер ако не изводимо стварне покрете артикулације којима би се изразила наша мисао, ми их скицирамо и припремамо; а све то већ се мора оцртати у мозгу. Али, по нашем мишљењу, церебрални механизам мишљења није ограничен само на то: поред унутрашњих покрета артикулације, који у осталом, нису неопходни, има нешто много финије, а то је битно. Хоћу да говорим о оним покретима у постајању који симболички изражавају хиљадама сукцесивних праваца мишљења. Запамтите да мишљење, реално, конкретно, живо мишљење, јесте ствар о којој су нам психолози до сад врло мало говорили, јер се оно врло тешко може ухватити самопосматрањем. Оно што се обично под именом мишљења испитује није толико само мишљење, већ једна вештачка имитација која се добија спајањем слика и идеја. Али, ви не можете

конструисати мишљење из слика, па чак ни из идеја, као што се из положаја не може направити кретање. Идеја је један прекид мишљења; она постаје кад се мишљење, у место да продужи свој пут, заустави и размишља о себи: онако као што се топлота од једном јавља у лопти кад се судари са неком препреком. Али као год што топлота не постоји у лопти пре судара, тако ни идеја није саставни део мишљења. Покушајте, на пример, ређајући једне поред других идеје: *топлоте, произвођења и лопте* и умеђући између њих идеје *унутрашњости* и *рефлексије* које су изражене у речима „у“ и „себе“, покушајте тако да саставите мисао коју ја изражавам реченицом: „Топлота се производи у лопти“. Видећете да је то немогуће; да је мисао изражена у горњој реченици била један недељиви покрет и да идеје које одговарају свакој речи јесу прости преставе које би се јавиле у духу сваког тренутка, ако би се мисао зауставила; — али она се не зауставља. Оставите, дакле, на страну вештачке конструкције мисли; посматрајте само мишљење и ви ћете у њему наћи не толико стања колико правце и видећете да је мишљење у суштини једна непрекидна промена унутрашњег правца, који стално тежи да се изрази у променама спољашњег правца, хоћу рећи у радњама и покретима који су подесни да у простору оцртају и изразе на неки начин метафорно бивање

у духу. Ове скициране или просто припремане покрете ми најчешће не опажамо, јер немамо никаквог интереса да их познамо; али ми морамо да их приметимо кад мисао изближе посматрамо да би је ухватили сасвим живу, те да је унесемо тако живу у душу другог. Речи, баш и кад су одабране како треба, не казују ништа од онога што ми хоћемо помоћу њих да саопштимо, ако ми ритмом, наглашавањем, сразмерношћу реченица и њихових делова, неком нарочитом променљивошћу у говору не успемо, да и читаочев дух, вођен без прекида низом покрета који постају, опише такође један лук мишљења и осећања, аналог ономе луку који ми сами описујемо. Сва вештина писања састоји се у томе. Она је слична вештини музичкој; али немојте мислити да се музика о којој је овде реч обраћа стварно уху, као што се то обично верује. Ухо једнога странца, ма како било извежбано у музици, неће разликовати француску прозу која за нас звучи музички од прозе која то не чини, нити ће разликовати француски текст савршено написан од текста који је само приближно савршен. Ово је очевидан доказ да је сасвим у питању друго нешто, а не материјална хармонија звукова. Сва списатељска вештина састоји се поглавито у томе, што списатељ успе да ми заборавимо да он употребљава речи. Хармонија коју он тражи јесте једно извесно подударане између тока његовог

духа и тока његовог разговора, подударане тако савршено, да таласање његовог мишљења, ношено реченицама прелази у наше мишљење, тако да се онда реч, узета свака за себе, не рачуна: нема ничег више, остаје само смисао који крећући се пробија речи, нема ничега до ли два духа у треперењу који као да непосредно, без посредника, теже да се узајамно сједине. Ритам говора нема овде другог циља, него да репродукује ритам мишљења. А шта може бити ритам мишљења, ако не ритам једва свесних покрета који постају и који га прате? Ови покрети у којима мишљење тежи непрекидно да се испољи у радњама, очевидно је, да су припремљени и тако рећи преформирани у мозгу. Кад би ми сад могли да завиримо у мозак који ради, ми би онда опазили овог моторног пратиоца мишљења, али не саму мисао.

Другим речима, мисао је управљена на радњу; ако не доспе до неке стварне радње, она онда само узме у пројекат једну или више радњи виртуелних, само могућих. Ове радње, реалне или виртуелне, које представљају умањену и упрошћену пројекцију мишљења у простору и које означују његове моторне артикулације, јесу она страна мишљења која је оцртана у можданог субстанции. Дакле, однос мозга према свести сложен је и танан. Ако би затражили од мене да тај однос изразим једном простијом формулом која би морала бити груба,

ја бих казао да је мозак један орган за пантомину и само за пантомину. Његова је улога да мимиком изрази живот духа и исто тако да мимиком изрази спољна стања којима дух треба да се прилагоди. То што се дешава у мозгу јесте за свесни живот оно што су за симфонију покрети штапа диригента у оркестру. Симфонија у свему премаша покрете који је скандирају; исто тако свесни живот премаша церебрални живот.

Али мозак управо баш зато зајемчава у свакоме тренутку прилагођавање духа на околину и стално одржава дух у контакту са стварношћу, што он извлачи из свеснога живота све оно што се може изразити покретима, све што се може материјализирати и што је мозак оно место где се дух уноси у материју. Мозак, дакле, строго говорећи, није орган мишљења нити осећања нити свести; али он чини те су свест и осећање и мишљење тако рећи разастрти преко реалног живота, те према томе способни за успешну акцију. Ако хоћете, ми можемо рећи, да је мозак орган *пажње на живот*.

Отуда, може бити, довољна је једна лака промена у церебралној субстанцији, па да цео дух изгледа поремећен. Ми смо говорили о дејству извесних токсина на свест, и још о утицају мождане болести на свесни живот. Да ли је у тим случајевима поремећен сам дух или је у ствари поремећен само механизам који одржава везу између

духа и ствари? Кад један лудак бунца, његово резоновање може бити сасвим логично: ви бисте рекли, слушајући кад говори неки такав мученик, да се његова погрешка састоји у претераној логичности. Он не грешити што погрешно резонује, већ што његово резоновање премашује стварност; он резонује изван стварности, као човек који сања. Претпоставимо, а то може бити и вероватно, да је узрок болести неко тровање у церебралној субстанцији. Не треба мислити да је отров отишао у те и те ћелије мозга да тамо пронађе резоновање, нити према томе, да у тим и тим тачкама мозга постоје покрети атома који одговарају резоновању. Не, вероватније је, да је цео мозак погођен исто онако као што се затегнут конопцац, ако је чвор рђаво везан, цео отпусти а не само поједини део његов. И, као год што је довољно најслабије попустити чамац, па да он почне играти на таласу, исто тако једна сасвим лака модификација целе моздане субстанције може учинити, да дух, губећи везу са целином материјалних ствари на које се обично ослања, осети да се стварност под њим измиче, те да обузет вртоглавицом почне посртати. Лудило почиње заиста у многим случајевима са једним осећањем које се може упоредити са осећањем вртоглавице. Болесник не може да се оријентише. Он ће вам рећи да материјални објекти немају више за њега оне чврстине израза ни стварности као раније. У ствари

једини непосредни резултат можданог поремећаја то је попуштање запетости или боље рећи пажње помоћу које се дух учврстио за онај део материјалнога света са којим је имао посла, јер мозак је спој диспозитива који омогућују духу да на акцију ствари одговори моторним реакцијама, изведеним или само постајућим, од чије правилности зависи потпуно уношење духа у реалност.

Такав би, дакле, у главном, био однос душе према телу. Није ми могуће да овде набрајам чињенице и доказе на којима се оснива ова концепција. Па ипак ја не могу од вас тражити да ми верујете на реч. Шта сад да радим? Пре свега, изгледа, да бих могао на један начин врло брзо свршити са теоријом коју побијам: а то је кад бих показао да хипотеза еквиваленције церебралнога и свеснога противречи сама себи, ако се буквално схвати, да она захтева од нас да у исто време усвојимо два супротна гледишта и да истовремено употребимо два система номинације који се међусобно искључују. Ја сам раније покушао да то докажем; и ма да је та демонстрација врло проста, она ипак претпоставља извесна претходна разматрања о реализму и идеализму, чије би нас излагање далеко одвело. Ја у осталом признајем, да је могуће поравнати се на тај начин, ако се теорија еквиваленције донекле одобри, само да се не схвати материјалистички. С друге стране, и ако је чист разум довољан да нам покаже да се ова теорија

мора одбацити, он нам не каже, он нам не може рећи, чиме је треба заменити. Отуда, на крају крајева, морамо се обратити на искуство, као што смо већ унапред могли видети. Али како да прегледамо све нормалне и патолошке чињенице о којима би имали да водимо рачуна? Немогуће је све их испитати; неке од њих тачно испитати трајало би врло дуго. Ја видим само један начин да се изиђе из забуне: тај је, да се између свих познатих чињеница потраже оне које изгледају најзгодније за тезу паралелизма, — управо и једине у којима би изгледало да се ова теза може доказати, — а то су чињенице памћења. Ако би ми сад у две речи, макар несавршено и грубо; успели да покажемо како би једно дубље испитивање ових чињеница оборило теорију која се на њих позива, а доказало теорију коју ми предлажемо, то би већ значило нешто. Ми на тај начин не бисмо имали потпуно излагање, далеко од тога, али бисмо бар знали где га треба тражити. Сад ћемо то покушати.

Једина функција свести за коју се могло одредити једно место у мозгу јесте памћење, — тачније речено памћење речи. Ја сам у почетку овога предавања напоменуо како се испитивањем болести говора дошло дотле, да се одређене форме вербалнога памћења локализују у одређеним вијугама мозга. Од Брока, који је показао како заборав покрета за артикулацију говора може

доћи услед повреде треће чеоне вијуге израдила се, постепено, с муком, једна све компликованија теорија афазije и њених церебралних услова. Ми бисмо најзад могли много да говоримо о овој теорији. Њу данас побијају научари од неоспорне компетенције, ослањајући се на пажљивије посматрање церебралних повреда које прате болести говора. Ми лично, пре од прилике 20 година (кад то помињемо, не чинимо то из сујете, већ да покажемо да сасвим чисто унутрашње посматрање може премашити методе за које се мисли да су успешније), ми смо, дакле, вршећи једино анализу тога механизма за говор и мишљење, били дошли до закључка да ова доктрина, која се тада сматрала за неприкосновену у најмању руку треба да се усаврши. Али, све једно! Има нешто у чему се цео свет слаже, а то је да болести памћења речи имају своје узроке у повредама мозга које се мање више могу локализовати. Да видимо сад како се ова чињеница тумачи са гледишта доктрине која сматра мишљење за функцију мозга, и са гледишта оних који верују у неки паралелизам или еквиваленцију између рада мозга и рада мишљења.

Ништа простије од њихове експликације. Сећања су ту, нагомилана у мозгу у облику модификација утиснутих у одређену групу анатомских елемената: ако она изчезну из памћења, значи да су се анатомски елементи у којима се она налазе изменили

или су уништени. Ми смо мало пре говорили о клишеима и фонограмима: овака поређења налазе се у свима физиолошким експликацијама памћења; утисци које чине спољни објекти трајали би у мозгу као на осетљивој фотографској плочи или на фонографском котуру. Ако загледамо боље, видећемо колико су ова поређења погрешна. Кад би у истини сећање једнога објекта, на пример објекта чула вида, било једна импресија коју је овај објекат оставио у мозгу, онда не би постојало само једно сећање о томе објекту, већ би их било хиљадама, па и милионима. Јер и најпростији и најсталнији објекат мења облик, димензију, боју, према месту одакле се посматра: дакле, на мојој ретини ће се одсликати и пренети у мој мозак безброј неподударних слика о једноме објекту, осим ако себе осудим на апсолутну непомићност докле га посматрам, или ако се моје око потпуно укочи у својој дупљи. Шта ће бити кад је у питању визуелна слика једне личности чији се израз лица мења, чије се тело креће, чије је одело и околина увек друкчија кад год је понова видим. Па ипак, неоспорно је, да мени моја свест претставља једну једину слику, или једно сећање, практички узев, готово непроменљиво о објекту или личности: очигледан доказ, да ту осим механичког регистровања, има и нешто сасвим друго. Ја бих, у осталом, исто то могао рећи о аудитивном сећању. Иста реч, из-

говорена од разних личности, или од исте личности у разним тренуцима у разним реченицама, даје фонограме који се не подударају међу собом: откуда се онда сећање боје по неке речи, релативно једно и непроменљиво, може поредити са фонограмом. Само ово посматрање било би већ довољно да посумњамо у теорију, која болести памћења речи приписује измени или разорењу самих сећања, која су аутоматски регистрована у можданој кори.

Да видимо сад шта се дешава у овим болестима. Кад је повреда у можданој кори тешка, и кад је памћење речи озбиљно поремећено, дешава се ипак да неко јаче или слабије узбуђење, једна емоција на пример, наједанпут изазове сећање које је изгледало за увек изгубљено. Зар би то било могуће, да је сећање заиста било у церебралној материји која је измењена и разорена? Према томе изгледа као да мозак служи пре томе да *изазове* сећање, а не да га задржи. Афастичар постаје неспособан да понова нађе реч кад му је она потребна; он изгледа као да сасвим промаша, да нема потребне снаге, да стави прст тачно на ону тачку на коју би требало. У области психологије, доиста, спољни знак снаге јесте увек прецизност. Али сећање изгледа да је ту; и каткад, пошто је заменио перифразама реч за коју је веровао да је ишчезла, афастичар ће уметнути у једну од тих перифраза саму заборављену реч. Овде је, дакле, ослабило

управљање ситуацијом које церебрални механизам треба да осигурава. Још тачније, овде је ослабила способност да се изазове сећање оцртавањем унапред оних покрета на које би сећање требало да се надовеже, кад би било ту. Ако смо заборавили неко особено име, шта чинимо да би га се сетили? Ми покушавамо са свима гласовима азбуке; изговарамо их прво у себи; затим, ако то не буде довољно, ми их изговарамо гласно; стављамо се дакле редом у разне моторне положаје између којих треба да бирамо; чим се жељени став нађе, звук тражене речи се увуче у њега као у неки оквир спремљен да га прими. Церебрални механизам сад има да осигура ову реалну или виртуелну мимику, изведену или намеравану. И болест, без сумње, њу погађа.

Размислите сад шта бива у прогресивној афазии, кад се заборав речи стално погоршава. У опште, речи тада ишчезавају по једноме одређеном реду, као да болест зна граматику; прво се заборављају особена имена, затим заједничка, па онда придеви, па на послетку глаголи. Ово, без сумње, изгледа на први поглед као да оправдава хипотезу, да је памћење нагомилано сећање у церебралној субстанцији. Особене именице, заједничке именице, придеви и глаголи представљали би тако рећи разне слојеве који су поређани једни изнад других, и болест би се простирала редом са једнога на други. Лепо, али болест може имати нај-

разноврсније узроке, може се јављати у најразноврснијим облицима, може почети на ма којем месту дотичне церебралне кришке и ширити се у ма којем правцу: ред по коме ишчезавају сећања може остати исти. Зар би то било могуће, кад би болест нападала непосредно сама сећања? Дакле, ова се чињеница мора објаснити сасвим друкчије. Ево врло простог објашњења које ћу вам ја предложити. Пре свега, особене именице ишчезавају пре заједничких, ове пак пре придева, пре глагола, зато што је теже сетити се једне особне именице него једне заједничке, једне заједничке именице теже него придева, придева најзад теже него глагола, и што функција сећања, у којој очевидно и мозак учествује, мора да се ограничава постепено на све лакше случајеве, у колико се повреда мозга погоршава. Али откуда долази то теже или лакше сећање? И зашто су баш глаголи оне речи које ми изазивамо најлакше? То је просто зато, што глаголи изражавају радње, и што се једна радња може претставити покретима. Глагол се може изразити покретом непосредно, придев само посредством глагола, именица прво преко придева који изражава један од њених атрибута, и опет преко глагола који је обухваћен тим придевом, особено име подржава се троструким посредовањем, прво преко заједничке именице, па преко придева и још преко глагола; дакле, у колико ми идемо од глагола осо-

беној именици, ми се све више удаљујемо од радње која се непосредно може имитирати, одиграти помоћу тела. Све већа уместност бива потребна да би се покретом симболизирала идеја коју изражава тражена реч; па пошто је дужност мозга да припреми ове покрете, и пошто је његово функционисање све слабије, скученије и простије на овоме месту, у колико је дотични регион дубље повређен, то онда нема ничега чудноватог у томе, што једна повреда или разорење ткања која чине немогућим изазивање особених или заједничких именица не одузима памћење глагола. Овде, као и увек, чињенице нас нагоне да у церебралноме активитету гледамо једну скраћену имитацију менталнога активитета, а никако неки еквивалент његов.

Али ако сећање није било смештено у мозгу, где се онда оно чува? Управо говорећи, ја нисам сигуран да питање „где“ има још неког смисла кад је реч о нечему што није тело. Клишета се чувају у кутији, фонографски катури у орманчету с преградама; али зашто би за сећања, која нису видљиве и опипљиве ствари, био потребан неки простор који би их садржавао, и како би га сећања могла имати? Но ја ћу усвојити, ако вам је стало до тога, идеју о садржитељу у коме су смештена сећања, али узимајући је у једноме смислу чисто метафорноме, и рећи ћу сасвим искрено да се сећања налазе у духу. Ја не правим хипо-

тезу, нити призивам неко мистериозно биће, већ се држим посматрања, јер заиста нема ничег што је непосредније дато, ничега очевидније реалнога од свести, а дух човечији јесте сама свест. Дакле свест значи на првом месту памћење. У овоме тренутку ја разговарам са вама, ја изговарам реч „разговор“. Јасно је да моја свест представља себи ову реч од једанпут; иначе она у њој не би могла видети једну једину реч, она јој не би придала никаквог смисла. Па ипак кад ја изговарам последњи слог речи, прва два су већ изговорена; она су прошлост у односу на последњи слог, који би се према томе требао звати садашњост. Али овај последњи слог „вор“ ја нисам изговорио тренутно; време за које сам га изговарао, ма како било кратко, може се делити у делове, и сви ови делови јесу прошлост у односу на последњи део, који би био дефинитивно садашњи, кад се и он не би могао делити: ма шта радили, ви нећете моћи да повучете деоничну линију између прошлости и садашњости, па према томе ни између памћења и свести. Назвати мозак чуварем прошлости, замислити у мозгу извесан предео где би прошлост остала, пошто је једном већ прошла, значи учинити једну психолошку грешку, значи приписати научну вредност једној сасвим практичној дистинкцији, јер не постоји неки одређени тренутак кад садашњост постаје прошлост, па следствено ни кад перцепција постаје сећање. Тачно

говорећи, кад ја изговарам реч „разговор“, у моме су духу не само почетак, средина и крај речи, већ и речи које су претходиле, па и све оно што сам ја од реченице изговорио, иначе би се ја морао изгубити у своме говору. Сад, да је интерпункција мога разговора била друкчија, онда је моја реченица могла почети раније; она би на пример обухватила целу претходну реченицу, и моје „сада“ проширило би се још више на прошлост. Изведимо, дакле, ово размишљање до краја: „Претпоставимо — ствар овога пута заиста немогућа — да мој говор траје већ много година, још од првога буђења моје свести, да се он наставља у једној јединој реченици, и да је моја свест довољно одвојена од будућности, довољно незаинтересована за акцију, те да би се могла употребити сасвим цела за обухватање целог смисла реченице: ја тада не бих тражио објашњење за целокупно одржање ове целе прошлости, као што то не чиним за продужено трајање два прва слога у речи „разговор“ док изговарам последњи њен слог. Дакле ја чврсто верујем, да је цела наша психолошка егзистенција нешто слично овој јединој реченици која је започела од првога буђења наше свести, реченици по којој су засејане запете, али која нигде није прекинута. И ја према томе верујем да је и цела наша прошлост ту, испод прага свести, — хоћу рећи присутна у свести, тако, да свест, да би је открила

не мора изаћи из себе саме нити себи додати што страно; свест да би јасно опазила све што у себи обухвата или, боље рећи, све што је она сама, има само да отклони једну сметњу, да подигне један вео. Уосталом срећна сметња! Бескрајно драгоцен вео. Наш мозак чини услугу тиме, што одржава нашу пажњу управљену на живот; а живот, живот гледа у напред; он се осврће у назад само у колико му прошлост може помоћи, да објасни и припреми будућност. Живети значи за дух у првome реду усредсредити се на радњу која има да се изведе. Живети, дакле, значи унети се у ствари посредством једног механизма који ће извући из свести све што се може искористити за радњу, све што се може покретима изразити, а највећи део осталог помрачити. То је улога мозга у памћењу: он не служи томе, да сачува прошлост, већ пре свега да је прикрије, па затим да пусти да се из ње појави оно што је практички корисно. А таква је улога мозга у односу према духу у опште. Извлачећи из духа оно што се може испољити у покрету, стављајући дух у овај моторни оквир, он га најчешће наводи, да ограничи своје поље свести, али и да учини своју радњу успешном. То значи рећи да дух превазилази мозак у свакоме погледу и да мождани активитет одговара само једној најнижој страни менталнога активитета.

Али то тако исто значи да живот духа не може бити један ефекат телесног живота,

јер се све дешава напротив као да дух само чини употребу од тела, те да према томе ми немамо никаквог разлога претпоставити да су тело и душа нераздвојно везани једно са другим. Ви свакако не мислите да ћу ја на брзу руку, за ово пола минута које ми још стоји на расположењу, решити један од најтежих проблема, које је могао себи поставити људски род. Али мени би било криво да га обиђем. Од куда ми долазимо? Шта радимо ми овде на земљи? Куда идемо после смрти? Кад филозофија не би имала да одговори ништа на ова питања од највећег значаја, кад би филозофија била неспособна да ове проблеме постепено расветљава, као што бива са проблемима биологије или историје, и кад она не би из неког искуства које се све више допуњује могла да извуче користи за њих, кад би се морала ограничити само на бескрајну свађу између оних који тврде бесмртност душе и оних који је одричу и то на основу доказа изведених из хипотетичне битности душе или тела, онда би готово било право казати, преокренувши смисао оне Паскалове речи да цела филозофија не вреди ни једног часа труда. Заиста, сама бесмртност душе не може се доказати експериментално: свако искуство односи се на једно ограничено трајање; и религија, кад говори о бесмртности, позива се на откровење. Али ипак значило би нешто, значило би управо много, кад би се на

основу искуства утврдило да је могуће, па чак и вероватно, да душа надживљује тело за неко време; питање, да ли је то време коначно или бесконачно, остало би изван области филозофије. Дакле, кад се филозофски проблем о судбини душе сведе на ове скромније пропорције, онда ми он не изгледа сасвим нерешљив. Овде је један мозак који ради. Онде једна свест која осећа, мисли и хоће. Кад би рад мозга одговарао тоталитету свести, кад би између церебралнога и менталнога постојала еквиваленција, свест би могла бити исте судбине као и мозак, и смрт би била крај свега: искуство бар не би томе противуречило, и филозоф који учи да душа надживљује тело, морао би своју тезу да подупре неком метафизичком конструкцијом — што је у опште врло несигурна ствар. Али ако је, као што смо ми покушали да докажемо, живот свести обилнији од церебралног живота, ако мозак само изражава покретима један мали део онога што бива у свести, онда је вантелесни живот душе тако вероватан, да се дужност доказивања намеће пре ономе који га одриче, него ономе који тврди. Јер једини разлог на основу којег би могли веровати да се свест смрћу гаси јесте у томе, што ми видимо да се тело дезорганизује после смрти, а овај разлог отпада, ако је бар делимична независност свести од тела, чињеница искуства. Претресајући тако проблем о над-

живљавању душе, спуштајући га са висина где га је традиционална метафизика попела, преносећи га на поље искуства, ми несумњиво одустајемо од тога, да дамо на једанпут једно потпуно и радикално решење његово; али шта хоћете? У филозофији треба бирати између чистога резоновања које увек циља на један крајњи резултат који се не може усавршавати, јер је замишљен већ као савршен, и једне емпиричке методе, којој су довољни приближни резултати, резултати који се могу неограничено исправљати и допуњавати. Прва метода, зато што је хтела одмах да нам да извесност, осуђује нас да увек останемо само у нагађању, у могућностима, јер ретко кад да се помоћу ње не могу у исто време доказати две супротне тезе, подједнако кохерентне и подједнако вероватне. Друга метода има за циљ на првом месту само вероватноћу; али пошто она оперише на земљишту на коме вероватноћа може бескрајно да расте, то нас она постепено доводи у једно стање које се практички изједначава са извесношћу.

Између ова два начина филозофирања ја сам учинио избор. Био бих срећан, ако сам ма и најмање допринео, да се и ви оријентишете у вашем избору.

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ И ОБЕЗБЕЂЕЊУ:
СУДСКА ПРАКСА И ПРОПИСИ С ПОСЕБНИМ ДОДАТКОМ О
ГРАЂАНСКОМ ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ:
ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 1. СЕПТЕМБРА 2024.
ГОДИНЕ
Младен Николић; Небојша Шаркић
Београд: Службени гласник: Правни факултет Универзитета Унион,
2024.
2. КОМЕНТАР КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА:
ПРЕМА СТАЊУ КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА ОД 1. ДЕЦЕМБРА
2019. ГОДИНЕ И ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 27.
ОКТОБРА 2023. ГОДИНЕ
Зоран Стојановић
Београд: Службени гласник, 2024.
3. КОМЕНТАР ЗАКОНА О МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА
КРИВИЧНИХ ДЕЛА И КРИВИЧНОПРАВНОЈ ЗАШТИТИ
МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА
Милан Шкулић
Београд: Службени гласник, 2024.
4. КОМЕНТАР ПОРОДИЧНОГ ЗАКОНА:
ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 1. СЕПТЕМБРА 2024.
ГОДИНЕ
Илија Бабић
Београд: Службени гласник, 2024.
5. КОМЕНТАР ЗАКОНА О НАСЛЕЂИВАЊУ И ПРАВИЛА
ОСТАВИНСКОГ ПОСТУПКА:
СА ОДАБРАНОМ СУДСКОМ ПРАКСОМ И ПРИЛОЗИМА:
ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 31. МАЈА 2024. ГОДИНЕ
Илија Бабић
Београд: Службени гласник, 2024.
6. ВИЗАНТИЈСКИ СВЕТ
Радивој Радић
Београд: Лагуна, 2024.
7. БЕРЛИН: ПАД 1945.
Ентони Бивор
Београд: Лагуна, 2024.

8. ХАРИЗМА ЦАРА ДУШАНА: ИСТОРИЈА И ПАМЋЕЊЕ
Коста Николић
Београд: Лагуна, 2024.
9. ЦИНГИС-КАН И СТВАРАЊЕ САВРЕМЕНОГ СВЕТА
Џек Ведерфорд
Београд: Лагуна, 2023.
10. ЖИВА ПЛАНЕТА: МРЕЖА ЖИВОТА НА ЗЕМЉИ
Дејвид Атенборо
Београд: Лагуна, 2023.
11. ОТЕТИ ЗАПАД ИЛИ ТРАГЕДИЈА СРЕДЊЕ ЕВРОПЕ
Милан Кундера
Београд: Лагуна, 2024.
12. ГРЕШНИК И СВЕТАЦ: ДОСТОЈЕВСКИ И ГОСПОДИН УБИЦА
КОЈИ ЈЕ НАДАХНУО РЕМЕК-ДЕЛО ЗЛОЧИН И КАЗНА
Кевин Бирмингем
Београд: Лагуна, 2023.
13. ХАБЗБУРЗИ: ВЛАДАРИ СВЕТА
Мартин Рејди
Београд: Лагуна, 2023.
14. ДВАДЕСЕТ МИНУТА ЛУЈА XIX
Чедомир Антић
Београд: Лагуна, 2024.
15. ПЕРСИЈАНЦИ: ДОБА ВЕЛИКИХ ВЛАДАРА
Лојд Левелин-Џоунс
Београд: Лагуна, 2024.
16. РАХ: РАТ I MIR U ZLATNO DOBA RIMA
Том Холанд
Београд: Лагуна, 2024.
17. ПРИЧА О КИНИ: ПОРТРЕТ ЈЕДНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ
И ЊЕНОГ НАРОДА
Мајкл Вуд
Београд: Лагуна, 2024.

18. ДЕВЕТСТО ТРЕЋА
Драгиша Васић
Београд: Лагуна, 2024.

19. ПРЕЖИВЕТИ ХАОС:
ФИЛОЗОФСКИ ВОДИЧ КРОЗ ВЕШТИНУ КОМУНИКАЦИЈЕ
Зорица Томић
Београд: Лагуна, 2024.

20. ЗАМКА ПЕРФЕКЦИОНИЗМА:
МОЋ ДОВОЉНО ДОБРОГ У СВЕТУ КОЈИ УВЕК ТРАЖИ ВИШЕ
Том Каран
Београд: Лагуна, 2024.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Радивој Радић: **ВИЗАНТИЈСКИ СВЕТ** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6567_knjiga_vizantijski_svet_laguna.html

*Ето зашто преплових мора, и сад
Пристижем у Визант, свети град.*

Вилијам Б. Јејтс

Историја није само саздана од датума, битака, владара, идеологије и религије. У сенци тих категорија остаје скривен живот који је струјао, као и људи који су постојали, људи са својим врлинама и манама, сведени на бројке и уоквирени синтагмом „тиха и нема већина”. Управо такви људи творили су основну супстанцу из које је саздан византијски свет. Приповестима у овој књизи аутор тај свет приближава свима који желе да га упознају и читаоце води на бајковито путовање у блиставу и надмоћну царевину, на први поглед опточену ауром свечане укочености и велелепног сјаја.

Књига историчара и византолога Радивоја Радића говори о томе како се живело на византијском селу и у граду, како су прослављани празници, како су живели мирјани а како духовници, шта се јело и шта се пило, какви су били школство и образовање.

„Византија је једина држава с ’ове’ стране Кинеског зида која је опстала толико дуго, преко једанаест столећа, од античких времена до зоре новог доба. Њени идеолози су сматрали да јој припада неприкосновено право на универзалну власт над читавом хришћанском васељеном и да њен цар – као божји изасланик на земљи – гордо стоји на врху замишљене пирамиде средњовековних владара. Своју дуговечност дугује способности да се repression мења и прилагођава, али да притом оставља утисак ’промишљене непроменљивости’.”

Р. Радић

„Византијска цивилизација била је грчка и европска. У непрекинутом ланцу који повезује модерну културу са оном из античке Грчке, постојала би велика празнина да Византија није спасила од пропасти блага античке цивилизације и борила се хиљаду година да их сачува за човечанство.”

Луј Бреје

2. Коста Николић: **ХАРИЗМА ЦАРА ДУШАНА: ИСТОРИЈА И ПАМЋЕЊЕ**
/ Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6566_knjiga_harizma_cara_dusana_-_istorija_i_pamcenje_laguna.html

Успон државе за време цара Стефана Душана омогућио је проглашење царства, веровање да ће Србија заменити Византију и зауставити долазак Турака. Падом под турску власт и губљењем великог дела свог средњовековног наслеђа, народ је, у отпору потчињавању, чувао кроз предања свест о цару Душану и славној држави Немањића као потврду свог постојања. Истовремено, то сећање је будило наду у борби за слободу. Култ Душана Силног обновљен је у ослободилачким ратовима у XIX веку, а сан о обнављању Душановог царства још дуго је надањивао политичка стремљења у Србији.

„Још заповеди царство ми: Ако пише писмо царство ми, или из срџбе, или из љубави, или из милости за некога, а то писмо разара законик, није по правди и по закону судије томе писму да верују, него да суде и врше како је по правди.”

(Душанов законик, члан 171. „О закону”, 1349. год.)

„Књига Косте Николића доноси један нови, унеколико 'искошен', али неспорно свеобухватан поглед на епоху краља и цара Стефана Душана. С друге стране и не мање значајно, велики српски средњовековни владар, његова улога и место у историји, сагледани су и кроз призму протеклог времена у оквирима својеврсне 'културе памћења' у нашој средини.”

Радивој Радић

3. Милан Кундера: **ОТЕТИ ЗАПАД ИЛИ ТРАГЕДИЈА СРЕДЊЕ ЕВРОПЕ** /
Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6163_knjiga_oteti_zapad_ili_tragedija_srednje_evrope_laguna.html

Кратка збирка Кундериних бриљантних раних есеја нуди нам јединствен увид у турбулентну историју Средње Европе током Хладног рата, периода када је свет био подељен између западних либералних и источних комунистичких режима.

У јуну 1967. године, убрзо након Солжењициновог отвореног писма о цензури у СССР-у, у Чехословачкој је одржан Четврти конгрес Савеза писаца. На самом отварању Конгреса Милан Кундера изнео је историјски говор упућен

идеолошким цензорима, које назива „вандалима”, проицљив говор који је инспирисао многе, поставши претеча Прашког пролећа 1968. године. Ако погледамо судбину младе чешке нације, и уопштеније „малих народа”, јасно је – изјављује Кундера – да опстанак једног народа зависи од снаге његових културних вредности, што захтева одбацавање било каквог мешања идеолога режима.

Есеј из 1983. године, написан на француском у време кад је Кундера већ дуже од деценије у егзилу с друге стране хладноратовске гвоздене завесе, надовезује се на говор из 1967. Са жестином коју јасноћа аргумента не успева да прикрије, Кундера оптужује Запад у име Средње Европе (Мађарске, Пољске, Чехословачке), која му по својој културној традицији потпуно и одувек припада, али коју тај исти Запад види једино кроз политички режим, дакле само као део Источног блока, а не као отети део и само средиште западне културе.

Књига *Отети Запад* није тек историјски документ; она је и дубоко филозофско размишљање о идентитету, култури и политици. Кундерина аргументација о „малим народима” којима прети нестанак, посебно у светлу глобализације као и скорашњих геополитичких догађаја попут руско-украјинског рата, наглашава трајну важност ових тема.

4. Кевин Бирмингем: **ГРЕШНИК И СВЕТАЦ: ДОСТОЈЕВСКИ И ГОСПОДИН УБИЦА КОЈИ ЈЕ НАДАХНУО РЕМЕК-ДЕЛО ЗЛОЧИН И КАЗНА** / Београд: Лагуна, 2023.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6037_knjiga_gresnik_i_svetac_laguna.html

Грешник и светац је помно истражена и опчињавајућа прича о томе како је Достојевски написао *Злочин и казну*, епску сторију о убиству – и зашто је она променила свет. А све почиње од сензационалне приче о Пјер-Франсоа Ласенару, злогласном убици који је очарао и разјарио Париз тридесетих година деветнаестог века, оваплоћујући идеале нихилизма, који ће постати филозофија тадашњих руских револуционара. Достојевски је према Ласенару обликовао Раскољникова на најдубље могуће начине, али Бирмингем показује да је Достојевски почео да се стапа с Раскољниковим, али никако није желео да његов књижевни јунак буде чудовиште. Не. Убица ће бити језив зато што је тако очајнички желео да буде добар човек.

Роман *Злочин и казна* покренуо је револуцију уметничке мисли и започео најплодоноснију фазу каријере Достојевског. *Грешник и светац* сада нам пружа узбудљиве детаље, генезу и причу о том тријумфу.

„Бирмингем је неком алхемијом претворио научни рад у мајсторски занимљиву романескну причу о пишчевом животу. Срце убрзано лупа док се чита. Величанствено и прикладно одавање почастии књижевном генију.”

New York Times Book Review

„Изузетно! Аутор нас вешто води кроз богату и подробну сторију о животу Достојевског, са свим парадоксима и мучним амбивалентностима те генијалне душе.”

New York Times

„Густо исплетено, мајсторски. Бирмингем као да је засео на раме Достојевском, који ствара Раскољникова, тако да се осећамо као да својим очима посматрамо тај застрашујући свет. *Грешник и светац* опчињава.”

Washington Post

5. Мери Бирд: **РИМСКИ ЦАР: ВЛАДАЊЕ СВЕТОМ СТАРОГ РИМА** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6464_knjiga_rimski_car_vladanje_svetom_starog_rima_laguna.html

Од ауторке светског бестселера SPQR

Путовање кроз историју Римске империје не би било потпуно без свеобухватног разумевања кључне фигуре која је обликовала њен ток – римског цара и сазнања како је заправо било владати, а како бити поданик у свету древног Рима. У свом међународном бестселеру *SPQR* Мери Бирд испричала је хиљадугодишњу причу о старом Риму. Сада су у средишту пажње цареви који су владали Римским царством, од Јулија Цезара (убијеног 44. године п. н. е.), до Александра Севера (убијеног 235. године н. е.).

Римски цар није уобичајени хронолошки приказ римских владара: лудака Калигуле, чудовишта Нерона, филозофа Марка Аурелија. Мери Бирд поставља шира питања: Какву су моћ цареви заиста имали? Да ли је римска палата заиста била толико окрвављена?

Ауторка користи свој ненадмашни наративни стил како би нам осветлила живот царева, политику, интриге и наслеђа, раскринкавајући многе митове и предрасуде које и данас постоје. Ова књига задире право у срце римских (и наших) маштарија о томе шта значи бити Римљанин и нуди нам приказ римске историје какав до сада нисмо видели.

„Ауторка мајсторски балансира између академске прецизности и приповедачког шарма, између анегдота и анализе што је сврстава међу најбоље историчаре нашег времена.”

Guardian

„Проницљиво истраживање људске природе и сложености власти које може утицати на наше разумевање савременог света.”

New York Times

„Мајсторско дело. Испитивање крхке границе између моћи, представе и пропаганде које су обликовале владавину римских царева.”

Sunday Telegraph

„Ремек-дело савремене историографије.”

Time Magazine

6. Тим Маршал: **БУДУЋНОСТ ГЕОГРАФИЈЕ: КАКО ЋЕ ТРКА У СВЕМИРУ ПРОМЕНИТИ НАШ СВЕТ** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

<https://www.laguna.rs/laguna-bukmarker-prikaz-knjige-buducnost-geografije-tima-marsala-era-astro-unos-26134.html>

Тим Маршал има ту способност да користи основно знање из географије које сви стичемо у школи – попут оног о мапама, заставама, планинама и рекама – помоћу чега нам објашњава свет. Зашто се око неких земаља стално воде ратови или зашто нека места стално имају проблема да се интегришу у глобалну економију? Његове књиге пружају комплетнију слику која се често не добија у школи – како се географија укршта са историјом, политиком и економијом. Његова дела *Заточеници географије* и *Моћ географије* подједнако су забавна и информативна и заиста заслужују свој статус бестселера.

У најновијој књизи *Будућност географије* Маршал усмерава нашу пажњу ван Земље. Свемир је такође део географије, истиче он. Иако можда не делује тако, у свемиру постоје трговински путеви и критичне тачке. Постоје и стратешке тачке вредне надметања. С обзиром на то да је нова свемирска трка у пуном јеку, улазимо у еру астрополитике. Почињемо са историјским прегледом односа човечанства према свемиру, од првих напора да се мапира кретање планета, па све до развоја телескопа. Ова открића су такође политичка, пошто је Католичка црква користила дословно тумачење Библије против оних који су тврдили да Земља није центар универзума. Један италијански астроном због

тога је спаљен на ломачи. Други су брзо научили да у своје изјаве убаце изразе као што су „можда” или „могуће је”, на које би се могли позвати на суду.

Прва путовања човечанства у свемир била су исто тако политички обојена, али су се односи снага знатно разликовали. Надметање између Совјета и Американаца анимирало је свемирске програме 20. века, пре него што је, са завршетком хладног рата, дошло до неког вида сарадње. Међународна свемирска станица је главно достигнуће тог доба, јер је угостила астронауте из десетина земаља. Управо је прекид ове сарадње довео до нове рунде надметања. Комбинација национализма и неповерења навела је амерички Конгрес да забрани да НАСА сарађује са Кином, чинећи тиме ривалство неизбежним. Због руске агресије окончале су се деценије проведене у научној сарадњи, а ова област истраживања сада се распала на три главне свемирске силе.

Маршал посвећује по једно поглавље књиге свакој од њих, анализирајући њихове успехе у прошлости, тренутне капацитете и планове за будућност. Дани руске славе су вероватно прошли. Кинески тек треба да дођу, а САД имају историјске разлоге за хвалисање и одређени осећај да имају право и првенство када је реч о свемиру. Осим ова три, постоји и цео низ других националних свемирских програма и регионалних блокова. Најзначајнија је Европска свемирска агенција, која слободно може да сарађује са ким год жели и више је заинтересована за науку него за велике пројекте. Индија је амбициозна. Афричка унија жели да окупи различите националне програме у нешто веће. А ту су и приватне компаније: оне у приватном власништву милијардера, и многе друге, укључујући и неке у Кини.

Са друге стране, књига се завршава поглављима о свемирском ратовању. „Сваки пут кад би се човечанство отиснуло у нове области, повело би и ратове”, примећује Маршал. „Бродоградња је дала ратне бродове, ваздухопловство бомбардере. Свемир се о том питању не разликује и потенцијално бојно поље почиње да се назире.” Постоје неки оквирни уговори о томе како би се ово избегло – тако што би се утврдило ко шта може да поседује и шта се сме, а шта не сме радити у свемиру. Ниједна од три главне силе није потписала те уговоре, а милијардери их отворено презиру, што некима делује храбро и слободољубиво, а другима наивно и неодговорно. Тензије око орбита, права приступа и сателитског наоружања већ тињају.

Један од начина да се избегне да све прерасте у отворени сукоб јесте да се повећа број људи који разумеју и који се интересују за астрополитику. *Будућност географије* је одлична књига од које треба почети!

7. Павле Зелић: **ГОРКА ПИЛУЛА: МРАЧНО НАЛИЧЈЕ ФАРМАЦИЈЕ** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6521_knjiga_gorka_pilula_laguna.html

Ко су прави господари нашег здравља? Фармацеути и лекари или неко много моћнији, скривен иза корпоративних фасада, чија рука обликује судбину човечанства? Павле Зелић, магистар фармације, води нас кроз тајне ходнике фармaceutске индустрије, разоткривајући злочине који су оставили неизбрисив траг у историји, али и у нашим животима.

Ужас нацистичких лабораторија, где су створене синтетичке дроге попут первитина које су војнике Трећег рајха претварале у нељудске машине за убијање, није стао с крајем рата. Преобразио се у тихо зло мирнодопске капиталистичке економије, где похлепа понекад надвлада етику.

Прави организовани криминал у сфери фалсификовања лекова, обмањивање пацијената, индустријска производња нових синтетичких дрога – све то заслужује назив „фармaceutска мафија”, којим се лаконски жигосује цела струка. Али ту су и појединци на самом врху фармaceutских компанија који су злоупотребили науку за сопствени профит. Опиоидна епидемија у Америци, глобални скандал с канцерогеним имплантима за груди, а посебно талидомидска катастрофа, када су хиљаде беба широм света рођене без руку и ногу због лека против мучнине код трудница, показују колико је танка линија између лека и отрова. Ипак, можда највише забрињавају информације које Зелић износи о запањујућим последицама фармaceutског отпада по опстанак свих живих бића на планети.

Горка пилула није само књига већ упозорење: кад је једном „прогутате”, више нема повратка у блажено али опасно незнање. Да ли имате храбрости да откријете истину?

„Свет је данас оштро подељен на људе који верују да ће нам наука помоћи да имамо бољи свет и на оне који не верују у то. Горка пилула је светионик који нам Павле Зелић оставља како се не бисмо загубили у ова компликована времена.”

Др мед. Владимир Ђурић, психијатар

„Кроз примере који су уздрмали човечанство аутор нам показује колико је важно да разумемо улогу фармације у очувању света у којем живимо, али и да препознамо злоупотребу науке.”

Др мед. Ивана Божовић, новинарка

8. Хејли Морис: У РАТУ С МОЗГОМ: ВОДИЧ ЗА ОНЕ КОЈИ ПРЕВИШЕ РАЗМИШЉАЈУ / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

<https://www.laguna.rs/laguna-bukmarker-vodic-za-one-koji-previse-razmisljaju-u-ratu-s-mozgom-he-unos-26404.html>

Стиже нам књига *У рату с мозгом* Хејли Морис, освежавајућа прича о савременом животу, написана попут исповести најбољој другарици. Ауторка, позната по хумористичком приступу, кроз духовите, понекад и апсурдне примере, суочиће вас са смешним (али и болним) тренуцима у којима ваш мозак и тело одбијају да сарађују, а унутрашњи глас не престаје да вас гњави.

Њена мисија је да нам покаже да је све што радимо нормално – већи део живота је говорила и радила непријатне ствари због којих се у три ујутру будила обливена хладим знојем, док је мозак подсећа на сваки детаљ тих непријатности.

У овој књизи је размишљала о апсолутно свему, да не бисмо ми морали. Можда неће моћи да излечи анксиозност у људима, али ће омогућити одмор од константних мисли и обасјати нам чињеницу да заправо сви функционишемо слично.

У рату с мозгом јесте духовито, шармантно штиво са којим свако може да се поистовети.

9. Нејтан Трол: ДАН У ЖИВОТУ АБЕДА САЛАМЕ: АНАТОМИЈА ЈЕДНЕ ЈЕРУСАЛИМСКЕ ТРАГЕДИЈЕ / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://www.laguna.rs/n6484_knjiga_dan_u_zivotu_abeda_salame_laguna.html

Пулицерова награда 2024

Књига године по избору часописа New Yorker, Economist, Time, New Republic и Financial Times

„Најбоље странице о Палестини које сам у животу прочитао.”

Ц. М. Куци

Петогодишњи Милад једва чека да се укрца на аутобус за свој први школски излет. Док поздравља маму и излази на плусак, његов отац Абед још спава. Дан који ће заувек променити живот Абед Саламе почиње неколико

сати касније, када чује вест о удесу с много жртава на „друму смрти”, једној од ретких саобраћајница под контролом Израела на којима Палестинци још смеју да путују. Предосећајући најгоре, Абед стиже на место несреће, где га чека прави пакао: огроман преврнут камион, школски аутобус у пламену. Деца су пребачена у различите болнице у Јерусалиму и на Западној обали; нека су нестала, а друга се не могу идентификовати. Абед креће у очајничку потрагу за својим сином Миладом. Најгори кошмар сваког родитеља за Абеда је додатно отежан физичким, емоционалним и бирократским препрекама које мора да савлада јер је Палестинац.

„Књига Нејтана Трола натерала ме је да често застајем, заобиђем па се вратим на одређено поглавље, пасус, понекад чак и реченицу само да бих могла да апсорбујем бруталност, патос, челичну нежност и запањујућу перфидност и сложеност начина на који држава може да тлачи један народ а да ипак заслужи аплауз и дивљење цивилизованог света за своје поступке.”

Арундати Рој

„Разорно... с ретко оштроумним политичким увидом.”

Јувал Ноа Харари

„Ова бриљантна и потресна књига право је ремек-дело. Чита се као роман, а ипак је, нажалост, све истинито. Завршио сам је у сузама.”

Џејмс Рибанкс

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ
УПРАВЕ ЗА ЈАНУАР 2025. ГОДИНЕ**

1. МИСЛИТИ, БРЗО И СПОРО
Данијел Канеман
Смедерево: Хеликс, 2017.
2. ВРЕМЕ БРЗО СТАРИ
Антонио Табуки
Београд: Паидеиа, 2010.
3. РАЂАЊЕ АТЛАНТИДЕ
Борисав Пекић
Београд: БИГЗ, 1996.
4. ДРЖИ СЕ
Харлан Кобен
Београд: Лагуна, 2014.
5. ЛЈУБАВ ДОБРЕ ЖЕНЕ
Алис Манро
Зрењанин; Нови Сад: Агора, 2018.
6. ДЕЦА ЗЛА
Миодраг Мајић
Београд: Вулкан издаваштво, 2019.
7. ПРОЛЕТЊЕ БУЈИЦЕ
Ернест Хемингвеј
Београд: Младо поколење, 1961.
8. АХИЛЕЈЕВА СМРТ
Борис Акуњин
Београд: Информатика, 2004.
9. ГОРДОСТ И ПРЕДРАСУДА
Џејн Остин
Београд: Алнари, 2011.
10. ГАЛА–ДАЛИ
Кармен Доминго
Београд: Лагуна, 2018.

Редакција

Технички уредници: Јелена Васиљевић
Јелена Катана

Сарадници: Смиљана Павков
Иван Комаров
Лепосава Милановић
Гордан Горуновић
Радмила Тубин Михајловић
Оливера Кнежевић
Дејан Станојловић
Светлана Вујић Стојсављевић

Лектура: Јелена Васиљевић
Коректура: Јелена Катана, Иван Комаров

Компјутерска обрада: Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Техничка подршка: Радинка Мићовић

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22–26